

P 838

P

838

010001011

COBISS L

НОВИНЕ У ЗАКОНИМА О РАДНИМ ОДНОСИМА

ФАКУЛТЕТ ЗА
ПОСЛОВНО ПРАВО
У БЕОГРАДУ
- Б И Б Л И О Т Е К А -

Брезовица, мај 1997. год.

Инв. бр.

01-1011

САДРЖАЈ

Проф. др Влајко Брајић

ЗАКОН О ОСНОВАМА РАДНИХ ОДНОСА У НОВОЈ КОНЦЕПЦИЈИ РАДНИХ ОДНОСА	1
--	---

Др Зоран Ивошевић

ОДНОС ЗАКОНА О ОСНОВАМА РАДНОГ ОДНОСА И ЗАКОНА О РАДНИМ ОДНОСИМА СРБИЈЕ	17
---	----

Вера Кусовац

НОВИНЕ У ЗАКОНУ О РАДНИМ ОДНОСИМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	39
---	----

Проф. др Бора Шундарић

ОДНОС КОЛЕКТИВНИХ УГОВОРА И ДРУГИХ ПРАВНИХ АКТА	61
--	----

Проф. др Предраг Јовановић

АРБИТРАЖНО РЕШАВАЊЕ РАДНИХ СПОРОВА	75
---	----

Миланка Фуртула-Ђорђевић

РАДНО-ПРАВНИ СТАТУС ИЗАБРАНИХ И ЗАПОСЛЕНИХ ЛИЦА У ПРАВОСУДНИМ ОРГАНИМА	91
--	----

Др Зоран Ивошевић

ЗАШТИТА ПРАВА ЗАПОСЛЕНОГ	113
--------------------------------	-----

Др Небојша Шаркић

ИЗВРШЕЊЕ ОДЛУКА ДОНЕТИХ У РАДНИМ СПОРОВИМА	129
---	-----

Др Небојша Шаркић, виши научни сарадник
помоћник министра правде

I ИЗВРШЕЊЕ ОДЛУКА ДОНЕТИХ У РАДНИМ СПОРОВИМА

С обзиром на изузетни значај материје која се третира у области парнице из радног односа, несхватљиво је зашто Закон о извршном поступку на посебан начин не регулише ову материју. Чак ни у основним начелима ЗИП није одредио правила понашања и обавезу судова у смислу давања приоритета овим предметима или на други начин испољио одређене специфичности ове материје. Комплетан нормативни супстрат који регулише ову материју сведен је на одредбе о враћању радника на рад које су нешто специфичније и квалитетније обрађене у односу на другу материју која се у потпуности уклапа у класичан двостраначки однос Закона о извршном поступку.

С друге стране и сами судови су у досадашњем периоду својим недовољно прецизним или недовољно квалитетним одлукама доприносили слабијем, споријем или уопште неизвршењу одлука из ове материје, јер су по правилу у настојању да разреше спрови однос, запостављали чињеницу како ће се ова одлука даље реализовати у извршном поступку. Због тога ћемо покушати у овом раду да групишући питања према врсти спорова а не према назначеним средствима извршења како то означава Закон о извршном поступку објаснимо где су у досадашњем периоду била основна неразумевања и тешкоће, како у формулацији изрека одлука тако и у њиховом извршавању.

1. ИЗВРШЕЊЕ НАД НОВЧАНИМ ПОТРАЖИВАЊИМА

Извршење над новчаним потраживањима представља најпречи вид спровођења извршења одлука судова што је сасвим разумљиво када се има у виду, да је новац најчешћи облик плаћања те да се и већина правних послова утврђује или исказује кроз новчане еквиваленте.¹ То су углавном спорни односи који проистичу из повреда права радника на исплату плате, зајамчене плате, регреса, топлог obroka, прековременог рада, новчане накнаде због претрпљене или учињене штете и слично. У свим оваквим случајевима одлука суда изражава се кроз новчани износ који је дужник у обави да исплати повериоцу у одређеном року. У случајевима неисвршења добровољно, одлуке се спроводе по правилу извршног поступка пред редовним судом и то дозволом извршења те достављањем решења којим се дозвољава извршење странкама, повериоцу и дужнику. С обзиром на то, да се по правилу дужникова средства воде на рачуну код Завода за обрачун и плаћање, ова врста одлуке се извршава доставом решења надлежној служби код које се воде средства на рачуну дужника. Идентична је ситуација када је реч о неисплаћеној плати или накнаде штете за рад у иностранству-девизни део, када се решење доставља надлежној пословној банци, код које се налазе девизна средства дужника, чиме се практично спроводи извршење. У оваквим случајевима новчано потраживање мора бити тачно назначено и прецизно, а у поступку извршења оно је изузетно брзо и ефикасно. Практични проблеми јављали су се код одређивања камата, с обзиром да иста припада раднику за сваки месец и урачунава се од уобичајеног дана за исплату плате. Тако на пример, плата за јануар треба да буде исплаћена нпр. 1. фебруара, те се и у изреци одлуке мора назначити право радника на пријем Х динара за месец јануар и припадајућа камата почев од 1.02.1992. године. За месец фебруар Х динара са каматом од 1.03...итд., итд.,.... Код девизне исплате за рад у иностранству раднику припадају девизе или динарска противвредност на дан исплате са девизном каматом за период до извршења судске одлуке.

¹ М Петровић: Извршење на новчаним потраживањима, саветовање у Крагујевцу, цит. Зборник, стр. 325.

2. ИЗВРШЕЊЕ ОДЛУКЕ О ВРАЊАЊУ РАДНИКА НА РАД

Због изузетног значаја ове врсте спорних односа Закон о извршном поступку их посебно третира. Извршење одлуке о враћању радника на рад из истог разлога ужива и посебну дисциплинску, прекршајну и кривично-правну заштиту.² На овакав начин, законодавац је стимулисао добровољно извршење одлуке о враћању радника на рад у предузећима али и предвидео мере за неисвршење оваквих одлука, што је разумљиво када се има у виду карактер права из радног односа и чињенице да је право на рад једно од основних права које гарантује Устав и Закон. Иако Закон о извршном поступку релативно добро и целовито разрађује ову материју, ипак су се у пракси јављале тешкоће везане за питања извршења оваквих одлука.³ Средство извршења представља незаменљиву радњу која мора бити усмерена на враћање радника на рад и његову реинтеграцију у поступак производње у принудном извршењу. Под појмом реинтеграције радника подразумева се повратак радника у предузеће и његово поновно укључивање у радни однос.⁴ Чињеница, да је судском одлуком, поништена одлука органа у предузећу о изреченој дисциплинској мери престанка радног односа практично значи да та одлука никада није ни донета, те се омогућава континуитет у радном односу. Из тих разлога не постоји обавеза да се у предузећу нешто поновно одлучује о самом враћању радника на рад, већ реинтеграција подразумева поновно укључивање у радни однос без доношења посебне одлуке или решења. Ово враћање подразумева и континуитет у правном смислу речи, на пример, везано за закључени уговор о раду и случно. Радник се враћа у радни однос по сили закона и наставља да ради на основу судске одлуке. Радник се дакле враћа на послове и радне задатке на којима је раније радио, пре доношења одлуке о престанку радног односа. У случају да је дошло до променених околности у смислу укидања места, технолошких трансформација и слично, прати континуитет и судбину других радника али не на штету његових права, јер би се на овакав начин могле лако изигравати

² Види члан 91. Кривичног закона СР Србије.

³ О принудном извршењу одлука о враћању радника на рад види З. Ивошевић: Радни спорови у пракси, 1970. стр. 151-160.

⁴ З. Ивошевић: Извршење одлука о враћању радника на рад, Правни живот 3/83.

судске одлуке. С обзиром да је у судском поступку једна одлука предузећа поништена, она дакле, правно није ни донета и не може стварати никакве последице а камоли наносити штету ономе против кога је оваква незаконита одлука донета. Овакво становиште није само формално логично и не заклања се само иза формалног извршења судске одлуке. Она полази од суштинске заштите права радника, правне сигурности јер се мора утврдити правни континуитет са ситуацијом која је постојала пре доношења одлуке о удаљењу радника, која је у судском поступку и поништена.⁵

Проблем враћања радника на рад не исцрљује се самом чињеницом доношења решења о враћању радника на рад или његовом фактичком реинтеграцијом у процес производње. Право на рад подразумева и многа друга права из радног односа која су раднику била ускраћена за време незаконитог удаљења са посла. Поставља се питање накнаде плате, уписа стажа у радну књижицу, уплате доприноса код надлежног фонда пензијског и инвалидског осигурања и слично. По нашем схватању, право на рад инкорпорира и сва друга права из радног односа која проистичу из важећих законских одредаба или нормативног акта, те би се у поступку извршења морала обезбедити повериоцу. На овакво становиште упућује одредба члана 232. Закона о извршном поступку, која предвиђа да радник који је поднео предлог да буде враћен на рад, може предложити да суд решењем обавезе предузеће да му исплаћује накнаду личног дохотка у висини просечне месечне аконтације личног дохотка доспеле од правноснажности одлуке па док не буде враћен на посао. Ово право раднику у извршном поступку не ограничава његово право да у посебном поступку пред надлежним судом (општински суд) расправља питање висине накнаде личног дохотка за тај период (чл. 232. ст. 4.) који предвиђа такође право предузећа да може предложити суду да стави ван снаге решење о накнади ако су се измениле околности на основу којих је она донета. Стављање ван снаге може се тражити у целини или делимично. У поступку извршења решења о враћању радника на рад, сугеришемо да суд најпре обезбеди фактичку реинтеграцију радника и његово укључивање у процес производње а потом ће извршити одлуку признавањем свих других права из радног

⁵ Seedar V.: Поступак извршења судских одлука о враћању радника на његово или друго радно место, ППП 6/76.

Надри К.: Извршење судских одлука којима се радник враћа на рад, Наша законитост 3/79.

односа која су већ назначена. Подношење предлога за дозволу извршења у овој врсти спорова временски је ограничено на период од 6 месеци за разлику од општег рока за подношење предлога који је ограничен на 10 година. Овај рок је изузетно значајан, јер се сматра да ако радник у том року не покрене предлог за дозволу извршења, практично и нема даљег интереса за враћање на рад. Нама се чини да је овај рок непотребно дугачак и да ствара додатне компликације, јер радник може поднети предлог за дозволу извршења тек истеком тог рока. Остаје отворено питање накнаде за тај период од 6 месеци (с једне стране чињеница да радник није радио кривицом дужника, што је утврђено судском одлуком, али је такође неспорно да је пропуштање благовременог рока за дозволу извршења допринело томе да у то време буде без личног дохотка, што се одражава на исплату коју дужник мора да изврши). У овом случају, као и у свим оним случајевима када радник у време док је био незаконито удаљен с посла није радио, суд може одлучивати и о томе да ли је радник могао да допринесе смањењу штете, па ће уколико утврди да је обављао одређене послове или на други начин зарађивао умањити тај износ од износа који би му припадао. Ово право свакако не припада извршном судији већ само паричном судији у за то предвиђеном поступку.⁶

3. ИЗВРШЕЊЕ ОДЛУКА О ИЗРЕЧЕНИМ ДИСЦИПЛИНСКИМ МЕРАМА

Осим престанка радног односа Закон познаје и новчану казну као дисциплинску меру.

Радник у поступку пред парничним судом може тражити да се осим поништења незаконите одлуке, којом му је изречена дисциплинска мера новчане казне, врати износ који му је одузет. У том случају изрека одлуке такође ће се састојати из два основна дела. У првом делу усвојиће се тужбени захтев тужиоца и поништити одлука туженог којом је тужиоцу изречена дисциплинска мера новчане казне, а потом дати налог туженом да у року од 15 дана под

⁶ Види детаљније Д. Рашић и Н. Шаркић, Приручник за примену Закона о извршеном поступку "С.А.", Београд, 1994. година.

претњом принудног извршења, врати тужиоцу незаконито одузети новац.

4. ИЗВРШЕЊЕ ОДЛУКЕ ИЗ ОБЛАСТИ ЗАСНИВАЊА РАДНОГ ОДНОСА И РАСПОРЕЂИВАЊА

У случајевима када се одлучује о избору кандидата по основу заснивања радног односа, суд је ограничен само на утврђивање ваљаности поступка, као и да ли изабрани кандидат испуњава услове који су предвиђени законом или актима туженог. Суд дакле, не може одлучити ко ће бити примљен у радни однос нити може наложити тужном да прими одређено лице у радни однос. У том смислу, суд ће у парничном поступку одлучивати да ли поништава одлуку зато што поступак оглашавања није спроведен на законит начин, није спроведена двостепеност одлучивања, није о избору кандидата одлучивао законом или нормативним актом предвиђени орган и слично. У оваквим случајевима не доводи се у сумњу избор лица које је примљено у радни однос већ сам поступак. У поступку тужени може поново извршити избор истог лица али на законит начин. Друга група спорова односи се на незаконити избор с обзиром да изабрани кандидат не испуњава услове. На пример, када је за послове лекара примљен неко са вишом медицинском школом, што подразумева незаконити пријем, ово лице никада ни у поновљеном поступку не може бити примљено у радни однос. Суд ће поништити одлуку о избору, али без налагања поновног процедуралног поступка, већ уз налагање поновног оглашавања упражњених радних места.

Готово идентична ситуација је када се ради о распоређивању радника. У случају да је радник распоређен у незаконитом поступку, суд ће поништити одлуку о његовом премештању управо из ових разлога. У другом случају, може се десити да је радник на пример, који је инвалид, распоређен на послове које не може да обавља или да је малолетник распоређен на рад у трећу смену (ноћни рад) и слично. Оваква ситуација је незаконита не због процедуре него због своје суштине, па ће то суд својом изреком одлуке разграничити.

5. ИЗВРШЕЊЕ ОДЛУКЕ ИЗ СТАМБЕНЕ МАТЕРИЈЕ

Овде се не ради о парницама из радног односа већ о једном од врло значајних права из радног односа. Због тога је до сада и највише проблема у извршењу одлука судова, било управо са споровима из стамбене материје. С обзиром на нове трансформације и нова законска решења, могли су се очекивати неки нови спорови везани за трајни или привремени закуп станова, кредитирање и слично, али ситуација са доделом друштвених станова и станарским правом наметнула је читав низ отворених питања која су се компликовала како у поступку доношења одлука пред судовима тако и у поступку спровођења ових одлука.

Прва група питања била је везана за процедуру доношења одлуке о додели станова. У појединим случајевима, суд би утврдио да је одлука донета незаконито због лоше спроведене процедуре па је поништавао одлуку о додели станова.

Друга група питања везана је за то да стан добије или лице које већ има решено стамбено питање или које на други начин не може спадати у круг лица којима се додељује стан, па се одлука односила на поништење одлуке о додели стана томе лицу.

Већ класични спорови који су и раније били у надлежности редовних судова око исељења или отказа уговора о коришћењу стана услед издавања стана, некоришћења стана, коришћења два или више станова у друштвеној или приватној својини и слично.

У свим овим случајевима, судови су извршења спроводили на уобичајени начин, чинидбом и то се може сматрати једна од ретких правних чинидба из материје везане за радне спорове. Управо физичком принудом када не постоји спремност за добровољно извршење, службено лице суда уз посредовање полиције, исељавало би лице које треба да се исели из стана или пословних просторија и то са свим корисницима стана и свим стварима које су биле затечене у стану. Суштина и сврха овакве одлуке је да се повериоцу уступи испражњен простор (стан, пословна просторија и слично), на даље коришћење а према одлуци суда.

6. УТВРЂИВАЊЕ ПОВРЕДЕ ПРАВА

Закон о извршном поступку не посвећује пажњу одлукама којима се утврђује повреда неког права исказивањем одређених специфичности или прилагођавањем извршног поступка оваквој врсти одлука, нити предвиђа могућност извршења тих одлука. С тим у вези је општеприхваћено становиште из теорије грађанског права да се принудно може извршавати само осуђујућа пресуда. Закон о извршном поступку као резервну варијанту оставља могућност применом одредбе чл. 225. која предвиђа изрицање казни и за неизвршење одлука које може извршити само дужник. Као карактеристичан пример, навели бисмо, када суд утврди повреду права на ускоришћење полчасовног дневног одмора радника у току трајања процеса рада. У оваквим случајевима суд мора утврдити да је право радника повређено понашањем туженог, јер му не омогућава полчасовни дневни одмор, а потом истом изреком наложити туженом да убудуће омогући коришћење полчасовног дневног одмора радника. Извршење овакве одлуке спроводиће се посредно применом одредбе чл. 225. и изрицањем новчаних казни за неизвршење овакве одлуке. Одлуке којима је одређено право радника повређено изузетно су значајне. Овакве и сличне одлуке сусрећу се у другим врстама спорова, на пример код арбитраже, судових части и слично и били су предмет теоријских расправа где је већина аутора сагласна да се повериоцу коме је повређено одређено право, мора омогућити заштита иако се не ради о класичној чинидби. Као пример навешћемо повреду права из одредаба Закона о штампи, где се обавезује онај ко је некому нанео увреду или изнео неку неистину да на исти или сличан начин објави демант. И остаје свакако тешкоћа у томе како ће се оваква одлука извршити, али је једина сада могућа варијанта управо корз незаменљиву радњу коју може извршити само дужник и обавезивањем дужника на то.⁸

⁸ Види детаљније - Н. Шаркић, Д. Рашић, цит. коментар стр. 251.

7. ИЗВРШЕЊЕ ПРИВРЕМЕНИХ МЕРА

Два су карактеристична случаја за извршење привремених мера. У првом случају то је када радник који је удаљен с посла, тражи да му се омогући враћање на рад. У оваквим случајевима се, сем наравно драстичних случајева тешке злоупотребе, крађе и слично, треба омогућити раднику да буде враћен у радни однос до правоснажности одлуке. На овакав начин ће радник бити егзистенцијално заштићен јер ће радити а с друге стране ни предузеће неће бити доведено у позицију да након дужег временског периода трајања царничног поступка а потом и извршног, мора да га врати у радни однос и потом да му изврши исплату плате. Суд може користити као резервну варијанту по привременој мери, да радника врати у радни однос али не и на послове на којима је раније радио (на пример послови благајника, већ ће радника вратити у рачуноводство или на друге сличне послове) и на овај начин створити и њему егзистенцијалну заштиту до правоснажности одлуке али и заштити туженог од непотребног плаћања без остварене зараде.⁹

Други карактеристичан пример је у области стамбене материје када ће радник тражити да се изврши забрана располагања становима с обзиром на могућност да се стан додели другом лицу и њему учини не надокнадива штета. Пре доношења привремене мере, суд свакако треба да утврди да ли је стан већ додељен и усељен у ком случају нема услова за издавање привремене мере, као ни у случајевима ако стан или зграда није ни започета са изградњом. На овакав начин стварала би се непотребна нервоза код странака или можда стекао утисак прејудуцирања судске одлуке.

У сваком случају за одређивање привремене мере довољно је да поверилац учини вероватним чињенице које су потребне за привремену меру. Пре доношења одлуке о привременој мери, суд у сваком конкретном случају оцењује да ли је потраживање повериоца вероватно и да ли постоји опасност да без привремене мере може доћи

⁹ Види: Б. Старовић - Коментар Закона о извршном поступку, Народна књига 1987,

Срећковић, Лукић, Приручник извршног поступка, Београд, 1981. година.

до оштећења или знатног отежавања наплате потраживања или уопште остваривања његовог права.¹⁰

8. ИЗВРШЕЊЕ ОДЛУКА У КОЈИМА ЈЕ ДУЖНИК РАДНИК

Теорија права разликује парницу из радног односа од радног спора. Под парницом из радног односа подразумева се ужи појам у односу на радни спор који подразумева шири појам спорних односа који настају у процесу рада. Но у сваком случају, без обзира на теоријска разматрања постоји читав низ ситуација у којима се радник може појавити у улози дужника. Најчешћи видови су свакако накнада штете, када радник учини штету предузећу или трећем лицу, па предузеће, по начелу објективне одговорности одговара за штету коју је учинио радник а потом стиче право да се регресира према њему. У оваквим случајевима обавеза радника је да предузећу накнади штету, да врати одређени алат или друго средство које је узео или на пример да испразни стан или пословну просторију у односу на коју није стекао одређено, законом предвиђено право. У оваквим случајевима примењују се одредбе Закона о извршном поступку као и у свим другим случајевима, без икаквих специфичности. Када се ради о новчаном потраживању, онда се примењују одредбе у којима се не може спроводити извршење над личним дохотком које прелази 1/3 остварених примања. Стоје ограничења везана за предмете извршења који могу бити одузети у току извршног поступка, друга начела везана за заштиту права дужника и заштиту интегритета његове личности. У таквом случају, овде се примењују све одредбе Закона о извршном поступку и никаквих посебних специфичности нема.

Но, без обзира на све досад речено, везано за поступак извршења одлука из области радних спорова, морамо имати у виду чињеницу новонасталих околности и заоштрених питања у тржишним условима, тржиште радне снаге, па самим тим и отежаног положаја радника у односу на послодавца у којима ће се они сада наћи. Због тога стоји обавеза државних органа, пре свега судова, да доследном

¹⁰ Поповић, Ристић: Коментар Закона о извршном поступку, Београд 1988. година - уз додатак уз одредбе о прив. мери.

применом законских прописа обезбеде пуну заштиту права радника, остваривање права која су утврђена колективним уговорним законима као и да ова права реализују у што је могуће краћем року и са што је могуће мање трошкова.

ФАКУЛТЕТ ЗА
ПОСЛОВНО ПРАВО
У БЕОГРАДУ
- Б И Б Л И О Т Е К А -